

Køn og ulighed i arbejdslivet

Forskning gennem 25 år

Jo Krøjer

*Cigarmagernes Forening
skulle modarbejde
kvindernes indtrængen
i faget*

*det er en kæmpe
brøler
at kvinderne har
så travlt
med at komme i arbejde*

*Lige løn for samme
arbejde eller arbejde
der tillægges samme
værdi
det problem er så
stort
det kan vi sgu ikke løse
jeg ved ikke
hvor længe mændene
har sagt
Nul
hver gang
Den Kongelige
Danske
Fagbevægelse*

*adgang
til ledelsesstillinger er
lettere
hvis man er mand
fordi
kvinder
bliver diskrimineret
på arbejdspladsen*

mænd
og højere klassepositioner
har privilegeret adgang
til ledelsesstillinger

Kvindens Evner
hendes Arbejdskraft
staar ikke lige med Mandens
i fuldt Maal

det var altid os
kvinder
der gjorde
de dødssyge ting
tøj madlavning indkøb
det sloges vi om
mændene gør det
ikke
så gør vi det
alligevel

den der står
med en karklud
i hånden
hele tiden

kvindelige soldater
er forsøgt
voldtaget
holdt fast
befamlet
overrasket i badet
omtalt
hvem ku pule dem
jeg står med stiv pik derude
grandmom I would like to fuck

et knytnæveslag
i skridtet
der bliver grinet
det er chefernes ansvar
Vi står sammen
i tykt og tyndt

For mig
er det svært
at kalde en mand
sygeplejerske
min arbejdstitel
er projektsygeplejerske
ikke et normalt
sygeplejerskejob

teknikorienterede
IT-orienterede
og meget
instrumentelle
er mænd
jeg behøvede
ikke tænke
så meget over
det

Hun har
to børn så
hun
er optaget
At være leder
kræver synlighed
at du er
tilgængelig
du kan ikke være chef
og være væk
stå til rådighed
er det man får
sin løn for

hjemmearbejde
forventninger
og hjemmeboende børn
kvinders
flexibilitet

kønnet i arbejdslivet
glæde utilfredshed tristhed længsel
stolthed
utilstrækkelighed
og vrede
og skam

En poetisk tekst om køn, ulighed og arbejdsliv som det er repræsenteret i *Tidsskrift for Arbejdsliv*

Teksten oven for har en noget anden karakter end de tekster, der sædvanligvis publiceres i *Tidsskrift for Arbejdsliv* – og alle andre videnskabelige tidsskrifter. Det fremgår umiddelbart, at den ikke anvender de særlige genretræk for fagfællebedømte videnskabelige artikler. I stedet låner den poesiens morfologi. Det er en repræsentationsform (Richardson 1990, 1997), som jeg har arbejdet med at udvikle gennem hele min (indtil videre) 26-årige forskerkarriere (Krøjer, 2003 & 2004; Hølge-Hazelton & Krøjer, 2008; Krøjer & Hølge-Hazelton, 2008; Krøjer 2014, Kølln, 2019). Poetiske repræsentationer eller poetisering har vedvarende været en betydningsfuld analyse- og formidlingsmetode i den køns- og arbejdslivsforskning, jeg bedriver. Det er der flere grunde til.

For 25 år siden blev jeg inviteret til at være en del af redaktionen af det dengang nye, videnskabelige tidsskrift *Tidsskrift for Arbejdsliv*. Jeg var i færd med et Ph.d.-projekt om tillidsrepræsentanters varetagelse af kønsligestilling på deres arbejdspladser (Krøjer, 2003). Forskningen var vanskelig af flere forskellige grunde. Mit empiriske arbejde i fagbevægelsen viste tidligt, at en grundlæggende årsag til vanskelighederne var, at der på alle niveauer i det daværende LO (i dag FH, Fagbevægelsens Hovedorganisation), herunder blandt tillidsrepræsentanter på tværs af alle LO's medlemsforbund, var en modstand mod at anerkende kønsbaseret uligestilling som et eksisterende og relevant problem på arbejdspladserne. Den manglende anerkendelse fandtes, på trods af at den kønsbaserede uligestilling på arbejdspladserne gang på gang var dokumenteret, og på trods af at LO på flere successive generalforsamlinger havde vedtaget, at det var en prioriteret opgave for organisationens tillidsvalgte at arbejde for at modvirke kønsbaseret uligestilling. Dette paradoks forekom uforklarligt ud fra almindelige, organisatoriske logikker.

Da jeg begyndte at granske og analysere min indledende empiri, så det ud til, at paradokset handlede om særlige emotionelle investeringer (Ahmed, 2004), der fik fagforeningsfolk og tillidsvalgte på arbejdspladserne til at insistere på, at kønsbaseret uligestilling ikke var et problem – i hvert fald ikke lige i deres organisation. Denne tese blev bekræftet i mit feltstudie blandt tillidsrepræsentanter i industrien, som jeg gennemførte i mit Ph.d.-projekt (Krøjer, 2003). Her viste det sig, at mandlige og kvindelige tillidsrepræsentanter var forskelligt emotionelt investeret i oplevelsen af sig selv som kønsmæssigt ligestillede med deres kolleger på arbejdspladsen eller i overbevisningen om, at de allerede havde sikret kønsbaseret ligestilling. Sådanne oplevelser og overbevisninger virkede til at muliggøre stolthed og følelser af myndighed i eget arbejdsliv. Samtidig virkede det, som om tillidsrepræsentanternes eventuelle erfaringer med at opleve sig i ulige arbejdsrelationer på grund af deres køn var sammenklistret med følelser som skam og vrede.

Den næste vanskelighed i forskningsprojektet bestod i at udvikle en analyse, der kunne repræsentere emotionaliteten og den flertydighed, som fandtes i min empiri.

Poetisering er min forskningsmetode til at overkomme den vanskelighed (Krøjer, 2003, 2008, 2014). At lave poetiseringer sker ved at transformere det empiriske materiale til korte, fortættede tekster, der rummer en videnskabelig analyse, men låner poesiens form, struktur og opbygning – dens morfologi. Ved at gøre det åbner poetiseringer for at opleve analysens pointer emotionelt og mærke dem kropsligt. Poetiseringer har med andre ord vist sig at virke evokativt; at fremkalde en følelsesmæssig og kropslig forbindelse mellem læseren og det, analysen fortæller om (Richardson 2003). Det skal fremhæves, at evokativitet i sagens natur ikke er en objektiv kvalitet i den poetiserede tekst. Foucault pointerer, at forfatterens mulighed for at dirigere læsningen af den forfattede tekst er begrænset eller endog illusorisk (Foucault, 1969/1992), mens Richardson tilføjer, at læsere, også når det gælder videnskabelige læsere af forskningstekster, er medskabende af tekstens indhold, og at læsers følelser uundgåeligt er en del heraf (Richardson, 1990). Ellis udvikler begrebet evocative til at betegne netop denne aktive kvalitet i tekster; at læsning både kræver aktiv involvering fra læsers side, og at den aktive involvering aktiverer læsers følelser (Ellis, 1997). Jeg skriver med vilje *læsere* her for at understrege, at der er mange læsere. Læsere er i sagens natur ikke

ens, heller ikke med hensyn til følelser, og hvorledes deres følelser aktiveres og af hvilke tekster. En specifik læsers læsning af en poetiseret tekst er derfor ikke et kriterium for, hvad der 'virker evokativt' eller ikke. Det er derimod et kriterium for poetiserede tekster, at de har en vis grad af potentialitet; en åbenhed i teksten, så den vil kunne opleves og mærkes forskelligt af forskellige læsere. Dette kriterium følger af Richardsons forslag om en forskningsetik, der ikke tilsigter eller prætenderer Resultatet med stort R (Richardson, 1990). Poetiseringens metodologi forpligter sig på at muliggøre flertydige og emotionelle læsninger, men garanterer ikke bestemte følelser (Krøjer, 2003). Forskellige læsere af min jubilæumspoetisering vil således få vakt forskellige slags følelser af tekstens forskellige elementer. Erfaringen med poetiserede tekster bekræfter flertydighedens evne til at igangsætte nye og åbent afsøgende overvejelser om køn og ulighed (Krøjer, 2004).

Poetiseringsmetodens epistemologiske bidrag til forskningen er derfor, at når forskning både skal omhandle og formidle emotionelle aspekter af det udforskede, så involverer det viljen til at omfavne en potentialitet, der åbner radikalt for en flertydighed, der bedre omfatter og formidler kompleksiteten i menneskers (og læsers) emotionelle (arbejds)liv.

Det betyder, at læsningen af poetiseringer skaber en viden og forståelse hos læseren, som ikke kan formidles i andre, mere traditionelle former for videnskabelige tekster. Den epistemologiske ambition er samtidigt at (op)finde vidensformer, der i tråd med Richardson (1990) ikke prætenderer, at kompleksiteten i menneskers (arbejds)liv kan rummes i entydige forskningspointer. Som Lather (1997) ønsker også jeg, at forskning i køn og ulighed kan fortælles på måder, der blandt andet drager omsorg for den modstand, sårbarhed og længsel, som møder forskeren i det empiriske arbejde (Dupret & Krøjer, 2023). Det betyder også, at samtaler om, hvad køn betyder for mennesker i arbejdslivet, kan begynde på en anden måde – en måde, der begynder i momenter af undren og uafgørlighed, og som giver samtalerne et andet indhold og forløb, end vi er vant til.

I den poetiske tekst i dette jubilæumsbidrag har jeg ikke arbejdet med egen empiri fra kvalitative studier (bortset fra enkelte af mine egne artikler, som tidsskriftet har bragt). I denne poetisering er ærindet at give et nyt blik på 25 års dansk forskning i køn og ulighed i arbejdslivet ved at poetisere tekst fra kvalitative og kvantitative studier heraf, som har været publiceret i *Tidsskrift for Arbejdsliv*.

Tidsskrift for Arbejdsliv har i mere end 25 år vedholdende formidlet solid forskning om det væsentlige samfundsforhold, som den kønnede ulighed i arbejdslivet og på arbejdsmarkedet er. I min poetisering har jeg haft den samlede pulje af tidsskriftets artikler om kønsrelaterede forhold i arbejdslivet som udgangspunkt. Dette er – som det også fremgår af de oplistede artikler nedenfor – et mangeartet forskningsfelt, der gennem årene har været belyst af forskere fra en lang række af forskellige videnskabelige discipliner. På den måde adskiller artiklerne om køn og arbejdsliv sig ikke fra tidsskriftets samlede artikelfprofil; *Tidsskrift for Arbejdsliv* har gennem alle årene afspejlet, at arbejdslivsforskningen er et tværvidenskabeligt forskningsfelt, hvor forskere – ofte også i de enkelte artikler – samarbejder på tværs af forskningsfagligheder om at belyse arbejdslivet som et komplekst fænomen. Jeg har i min analyse lagt vægt på at vise den mangfoldighed af emner, som tilsammen beskriver forholdet mellem køn og arbejdsliv, og hvorledes ulighed er indvævet heri. Den poetiserede fremstilling heraf rummer således viden om mange forskellige aspekter af køn, arbejdsliv og ulighed, fx løn, vold, ledelse, familieliv, sexisme, fagbevægelse, diskriminering og husligt arbejde. Samtidig har jeg udvalgt artikler, der viser, at arbejdslivsforskningen om køn og ulighed omfatter mange forskellige brancher (bl.a. industri, omsorgssektor og offentlig administration) og fagligheder (bl.a. tobaksarbejdere, sygeplejersker, soldater, kontorarbejde, ledere og pædagoger). Og endelig har jeg i mit udvalg søgt at vise, at *Tidsskrift for Arbejdsliv*s artikler om køn og ulighed i arbejdslivet ligesom andre områder af arbejdslivsforskningen har en væsentlig historisk dimension.

Poetiseringen af de udvalgte artikler er herefter foregået sådan, som jeg tidligere har beskrevet det (Krøjer, 2003, 2004): Tekstkorpusset læses med et analytisk blik for at ekstrahere de potentielt emotionelt ladede passager. Disse passager kurateres herefter i et tekstligt arrangement, som af den poetiserende forsker vurderes at tjene det evokative, analytiske formål. I poetiseringen indgår tekst fra de nedenfor listede artikler i *Tidsskrift for Arbejdsliv*. Ord og formuleringer er hentet direkte fra artiklerne. Den poetiske bearbejdning og repræsentation er, som forklaret her, min alene.

Videnskabelig viden om køn og ulighed er afgørende for mange praktikere og andre lægfolk – og for os selv som forskere. Jeg håber med mit jubilæumsbidrag at fejre 25 års forskningsformidling om køn og ulighed i arbejdslivet på en måde, der viser, at denne forskning – ligesom al anden forskning – kan læses på mange måder og skabe forståelser af arbejdsliv, der kalder på vores emotionelle kapacitet som en vidensform.

Referencer

- Ahmed, S. (2004). *The cultural politics of emotion*, Edinburgh University Press
- Dupret, K., & Krøjer, J. (2023). A Carefully Engaged Researcher's Body. I D. Lydahl, & N. C. Nickelsen (red.), *Ethical and Methodological Dilemmas in Social Science Interventions: Careful Engagements in Healthcare, Museums, Design and Beyond*. 243-256, Springer.
https://doi.org/10.1007/978-3-031-44119-6_16
- Ellis, C. (1997). Evocative Autoethnography, Tierney, W.G. & Lincoln, Y.S. *Representation and the Text. Re-framing the Narrative Voice*. State University of New York Press.
- Foucault, M. (1969/1992). What Is an Author?, 1969, J. Marsh, J. D. Caputo, and M. Westphal, (eds.), *Modernity and Its Discontents*, New York, Fordham University Press, 299-314.
- Hølge-Hazelton, B., & Krøjer, J. (2008). (Re)constructing strategies: a methodological experiment on representation. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 21(1), 19-25.
<https://doi.org/10.1080/09518390701768849>
- Krøjer, J. (2003). *Det mærkede sted: Køn, krop og arbejdspladsrelationer*. Roskilde Universitet & Samfundslitteratur
- Krøjer, J. (2004). Krop og forandring – kønnede landskaber i organisationer. *Kvinder, Køn & Forskning*, (4) 14-25. <https://doi.org/10.7146/kkf.v0i4.28207>
- Krøjer, J., & Hølge-Hazelton, B. (2008). Poethical: breaking ground for reconstruction. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 21(1), 27-33.
<https://doi.org/10.1080/09518390701768773>
- Krøjer, J. (2014). *Poetry as intervention: A knowledge question*. Conferencepaper, Voices in Nordic Gender Research
- Kølln, T. (2019). Den mærkede forskning: Kan digte være videnskab? *Akademikerbladet*
- Lather, P. A. & Smithies, C. (1997), *Troubling the Angels: Women Living With HIV/AIDS*, Routledge
- Richardson, L. (1990). Writing strategies: Reaching diverse audiences, *Qualitative Research Methods*, vol. 21, Sage Publications
- Richardson, L. (1997). *Fields of play: Constructing an academic life*. New Brunswick, NJ, Rutgers University Press
- Richardson, L. (2003). Writing: A method of inquiry, Denzin & Lincoln (eds.), *Turning Points in Qualitative Research: Tying Knots in a Handkerchief*, Bloomsbury Academics

I poetiseringen indgår tekst fra:

- Bach, H., & Sidelmann, P. (2003). Hvorfor er der så kvindelige ledere i centraladministrationen. *Tidsskrift for Arbejdsliv*, 5(4), 21-40. <https://doi.org/10.7146/tfa.v5i4.108406>

- Borchorst, A., Jørgensen, H. (2010). Fagbevægelsen og ligelønnen – problemer, prioriteringer og fortolkningskampe. *Tidsskrift for Arbejdsliv*, 12(4), 10-28.
<https://doi.org/10.7146/tfa.v12i4.108871>
- Emerek, R., & Bloksgaard, L. (2010). Familievenlighed og/eller tilstedeværelse? – bidrag til forklaringer af uligelønnen. *Tidsskrift for Arbejdsliv*, 12(4), 46-60.
<https://doi.org/10.7146/tfa.v12i4.108873>
- Juul, I. (2010). Fra lommepengedøtre til kontormus – køn og klasse på kontor fra 1900 til 1960. *Tidsskrift for Arbejdsliv*, 12(2), 54-70. <https://doi.org/10.7146/tfa.v12i2.108862>
- Kold, V. (1999). Fra kønsarbejdsdeling til ligestilling tur-retur. *Tidsskrift for Arbejdsliv*, 1(1), 43.
<https://doi.org/10.7146/tfa.v1i1.108282>
- Krøjer, J. (2000). Kønnen i arbejdslivet – et subjektivt eller diskursivt produkt? *Tidsskrift for Arbejdsliv*, 2(4), 29-44. <https://doi.org/10.7146/tfa.v2i4.108325>
- Krøjer, J. (2010). Lever følelser i arbejdslivet? *Tidsskrift for Arbejdsliv*, 12(1), 9-21.
<https://doi.org/10.7146/tfa.v12i1.108854>
- Sløk-Andersen, B. (2020). En tvivlsom håndtering af krænkende adfærd i Forsvaret. *Tidsskrift for Arbejdsliv*, 22(2), 60-66. <https://doi.org/10.7146/tfa.v22i2.121521>
- Frederiksen, J. T., & Poulsen, S. M. (2022). Køn og ulighed i adgangen til ledelsespositioner for velfærdsprofessionerne. *Tidsskrift for Arbejdsliv*, 23(4), 8-26.
<https://doi.org/10.7146/tfa.v23i4.130009>
- Warming, K. (2018). Mandearbejde i kvindefag: genkendelig maskulin praksis og adfærd blandt mænd i omsorgsfag. *Tidsskrift for Arbejdsliv*, 20(2), 56-72.
<https://doi.org/10.7146/tfa.v20i2.108189>

Jo Krøjer

lektor, forskningsleder, cand.techn.soc. & Ph.D., Institut for Mennesker og Teknologi, RUC,
jokr@ruc.dk